

PŘEKVAPENÍ — DŮLEŽITÝ FAKTOR VOJENSKÉHO UMĚNÍ

Překvapení spočívá ve snaze neočekávaně pro nepřítele zahájit a rozhodným způsobem vést bojovou činnost co nejúčelněji vytvořeným uskupením plně bojeschopných a připravených vojsk proti nejslabším nebo málo připraveným uskupením nepřítele na takovém směru a v takovou dobu, kdy a kde to nejméně očekávají s využitím takových forem vedení bojové činnosti a bojových prostředků, které jsou pro ně novými.

Překvapení může být prostředkem převahy. Mimo to překvapení je samostatný princip vzhledem k jeho psychologickému působení. Způsobuje zmatek u protivníka a láme jeho odvalu k odporu, čímž znásobuje náš úspěch.

Zde chcí ale zdůraznit, že využití momentu překvapení ani v soudobých podmínkách nebude zpravidla rozhodovat o výsledcích války. Může působit dočasně a ovlivňovat zejména její počáteční období do té doby, než protivník přijme a bude realizovat odpovídající protiopatření.

Utajení, rychlost a rozhodnost jsou rozhodující činitelé, které mají vliv na využití překvapení, nebo na jeho paralyzování. U velitelů a štábů, kde vládne nerozhodnost, změkčilost a nepevné zásady, nemůžeme spoléhat na překvapení a nebo účinnost jeho využití. Musíme se snažit vždy o překvapení, protože víme, že překvapení se nikdy docela nemíne účinkem. Víme ale, že se zřídka kdy povede dokonale a bude působit trvale. Proto nemůžeme počítat, že hlavně s tímto faktorem se dá ve válce dosáhnout konečného vítězství.

Můžeme tedy učinit závěr, že překvapit může především jen ten, kdo druhému přímo diktuje jak má jednat a způsob jednání diktuje ten, kdo jedná správně. Překvapíme-li protivníka nesmyslným opatřením, pak můžeme místo dobrých výsledků dosáhnout spíše prudké odvety. Rozhodně si bude moci protivník přemálo všimnout našeho překvapení a naopak v naší chybě najde prostředky jak odvrátit zkázu.

Protože v útoku je obsaženo mnohem více pozitivní činnosti než v obraně, je pochopitelně i překvapení vhodnější především za útoku. Překvapení za útoku se může střetnout i s překvapením ze strany obránce a potom bude mít pravdu a tím i výsledky ten, kdo bude lépe připraven překvapení čelit.

Při využití momentu překvapení nebo jeho paralyzování budou ovšem působit další vlivy. Psychologické účinky překvapení prospějí často tomu, komu jsou příznivé, a mnohdy nedovolí naopak tomu druhému, aby se správně rozhodl. V tomto případě půjde nejenom o velitele a štáby vyšších stupňů velení, ale zejména o velitele nižších stupňů, včetně jednotlivců. Překvapení má totiž tu vlastnost, že se při něm v rozhodující míře projevuje individualita každého jednotlivce. Mnoho bude záviset i na obecném vztahu mezi nepřátelskými stranami. Je-li jedna z nich už všeobecnou mravní převahou schopna dokázat, aby druhý poklesl na mysli a jednal unáhleně, nepromyšleně, pak bude moci použít překvapení mnohem úspěšněji a dosáhnout vítězství i tam, kde hrozila porážka.

Historie válek již mnohokrát dokázala, že překvapení je jednou z nej důležitějších zásad vojenského umění. Momentu překvapení přisuzoval velký význam ve svém vojenském teoretickém odkazu i V. I. Lenin, který např. při útoku na nepřítele požadoval „... útočit na něho tam a tehdy, kde to nejméně očekává“ nebo „... ve válce se nepříteli nebude oznamovat kdy a kde dojde k útoku“.

Dosáhnout překvapení v operacích a boji bylo snahou velitelů, štábů a vojsk v podstatě ve všech předcházejících válkách a požadavek dosažení překvapení byl vždy středem pozornosti vojenské teorie a praxe. Dějiny válek svědčí o soustavné snaze bojujících stran zvládnout neefektivnější prostředky a způsoby přípravy a vedení činnosti s překvapením. Proto umění dosahovat překvapení a v jeho důsledku stejnými nebo i menšími silami dosáhnout rychlé porážky uskupení nepřítele bylo vždy měřítkem úrovně vojenského mistrovství.

Zkušenosti z Velké vlastenecké války SSSR dokazují, že při jinak stejných podmínkách, včetně poměru sil, moment překvapení vytváří podmínky k vítězství v daném prostoru a získat odpovídající iniciativu.

Historie dále ukazuje, že význam překvapení roste v závislosti na množství sil a prostředků, které je realizují a nebývale vzrostl zejména se zavedením jaderných zbraní. Jestliže dříve bylo možné dosáhnout neočekávaným použitím palebných prostředků v podstatě dílčích úspěchů (převážně taktického charakteru), pak překvapení s hromadným použitím jaderných zbraní, údery letectva a tankových uskupení může znamenat úplné zničení nepřítele na určitém operačním směru. Překvapení v soudobých podmínkách může mít tyto formy:

- nenadálé napadení jednoho státu druhým,
- strategické překvapení,
- operační překvapení,
- taktické překvapení.

Nenadálé napadení je zvláštní formou strategického překvapení. Ve vojenské historii tohoto napadení často používal agresor k dosažení vojensko-politických cílů.

Tato forma je nejdůležitější, protože v současné době umožňuje za určitých podmínek ovlivnit průběh i výsledek války. Překvapivým napadením bude za

určitých podmínek možné dosáhnout i konečného rozhodnutí ve válce a to v tom případě, když by napadená strana nedokázala rychle zmobilizovat své síly, aby se postavila agresorovi na odpor. Dějiny druhé světové války dokazují, že ani jeden stát, kromě SSSR, neodolal náhlému úderu německé fašistické armády.

V teorii „bleskové války“ měl faktor nenadálého napadení rozhodující úlohu a (kromě SSSR) zabezpečil fašistickému Německu (za pomoci i jiných činitelů) výsledný efekt: např. válka s Polskem byla zakončena za 27 dní, s Norskem za 63 dní, Dánskem za 1 den, Belgií za 19 dní, Holandskem za 5 dní, Francií za 6 týdnů apod.

Nenadálé napadení může být uskutečněno:

- vedením hromadných jaderných a leteckých úderů a zasazením vojsk především regulární armády;

- včasnou (skrytou) mobilizací sil a prostředků, jejich udržováním v bojové pohotovosti k zasazení úderu proti druhé straně v době, kdy tato nedosáhla bojové pohotovosti svých ozbrojených sil;

- neočekávaným napadením druhého státu porušením neutrality spojeneckých úmluv nebo mezinárodních dohod bez vypovězení války.

I dnes můžeme slyšet názor, že náhlé napadení v současných podmínkách ztratilo na významu a v příští možné válce je takovito způsob jejího zahájení vyloučen. I když dnešní průzkumné prostředky jsou podstatně dokonalejší a nenadálé napadení by měly vyloučit, přesto pokud existují možnosti válek, tak existují objektivně i možnosti jejich rozpoutání nenadálým napadením. Tento fakt má velký význam zejména pro nás, kteří jsme na západní výspě zemí socialistického společenství. Jaké jsou hlavní předpoklady a možnosti čelit nenadálému napadení?

- Bdělost, ostrážitost, vysoká morálka ozbrojených sil a civilního obyvatelstva a všestranné zabezpečení přikrytí státní hranice.

- Vysoká stálá bojová pohotovost velitelů, štábů a vojsk, připravených kdykoli nejenom odrazit úder nepřítele, ale vést ještě silnější následný úder. Bojovou pohotovost chápeme nejen jako souhrn opatření k odražení nenadálého napadení, ale i jako přípravu aktivních opatření k jeho zabránění. Vojska musí být neustále pohotova zmařit nepřátelský úder ještě v jeho zárodku, přenést bojovou činnost na území nepřítele a bezprostředně a podstatně snížit bojeschopnost nepřítele.

- Hluboká všestranná a stálá znalost nepřítele, jeho názorů, vybavení vojsk, techniky atd. To umožňuje včasné, účelné a efektivní použití vlastních sil a prostředků a vylučuje jeho nemístné podceňování.

Strategické překvapení — jehož cílem je vytvořit výhodné podmínky pro vedení strategických operací k dosažení strategických cílů za účasti především jaderných prostředků a letectva a části nebo všech ozbrojených sil. Dosahuje se:

- neočekávaným hromadným jaderným a radioelektronickým úderem;
- volbou směru hlavního (případně druhých) úderu;
- vytvořením strategické převahy sil a prostředků v daném prostoru;
- volbou forem strategické činnosti sil a prostředků, které nepřítel nepředpokládá;
- hromadným použitím nové bojové techniky, proti které nemá nepřítel dosud účinných prostředků;

— činností strategického výsadku.

Výsledky strategického překvapení mohou působit po celou dobu nebo jen v určitém období strategické operace. Pro ilustraci ukáží některé příklady z Velké vlastenecké války:

— Mohutné protiútoky u Moskvy, Tichvina, Rostova, Stalingradu — skryté soustředění strategických sil, volba směru hlavního úderu proti nejslabšímu úseku nepřátelské obrany, vedení protiútku do hloubky několika set kilometrů, strategická převaha sil a prostředků, volba doby jeho zahájení, použití nové bojové techniky v masovém měřítku (tanky, raketomety).

— Kurská bitva — z obranné operace přerostla v mohutný útok.

— Deset drtivých úderů v roce 1944 — přenášení úderů na různé směry.

— Volba směru hlavního úderu ve strategické operaci proti Japonsku.

— Tvorba a zasazování (utajené) strategických záloh.

Závěrem k tomuto můžeme uvést, že k dosažení strategického překvapení je nutné soustředit značné množství sil a prostředků a mít dostatek sil, které mohou plně využít výsledku strategického překvapení.

Operační překvapení — jeho cílem je vytvoření výhodných podmínek pro vedení operací operačních svazů ke splnění operačních úkolů.

Dosahuje se přivedením nepřítele do takové operační situace, která mu neumožňuje plně využít svých sil a prostředků ke zmaření operační činnosti. Operační překvapení nepůsobí dlouhou dobu a proto je budeme v průběhu operace obnovovat. Jednotlivé způsoby operačního překvapení je třeba kombinovat, neboť šablona i v tomto směru nejen nevede k úspěchu, ale může mít opačný účinek.

Operační překvapení můžeme uskutečňovat:

— utajeným soustředěním a klamáním nepřítele z hlediska předpokládané vlastní činnosti a doby jejího zahájení;

— nenadálými hromadnými jadernými údery, vedenými současně do celé hloubky uskupení nepřítele;

— získáním převahy v silách a prostředcích vedením rozhodných útočných operací ve vysokých tempech a na směrech, na kterých je nepřítel nejméně očekával;

— masovým a neočekávaným použitím nových, pro nepřítele neznámých bojových prostředků;

— novými způsoby vedení operací a nenadálým použitím vzdušného operačního výsadku;

— narušením velení nepříteli, dovedným velením vlastním vojskům a operačním maskováním;

— rychlým využitím všech chyb nepřítele.

V obranných operacích se podmínky pro překvapení vytvářejí především nešablonovitostí při budování obrany, organizací účinného, pružného systému paleb, vybudováním ženiných zátarasů, předsunutých, mezilehlých, příčných a klamných postavení, utajenou organizací a vedením protiztečí a protiúderů.

I v tomto případě můžeme čerpat poučení z Velké vlastenecké války SSSR. Tak např.:

— V bobrujské operaci nezjistil nepřítel, že sovětské velení soustřeďuje svá vojska v jiném prostoru, na jiném směru, než kde byla obrana slabě vybudovaná a obsazená. Německé velení předpokládalo, že sovětská vojska provedou hlavní úder na východ od řeky Bereziny, kde byly výhodné podmínky

pro použití tankových a mechanizovaných svazků. Na obranu tohoto směru soustředilo většinu svých sil a prostředků a podle toho rozmístilo i své zálohy. Sovětské velení se přesto rozhodlo vést hlavní úder západně od řeky Bereziny, kde sice podmínky byly horší, ale obrana nepřítele byla slabší. Tím sovětská vojska značně překvapila nepřítele a v krátké době dosáhla rozhodujícího úspěchu.

— Korsuň — Ševčenkovská operace byla zahájena na jaře, v době tání, při téměř neschůdnosti cest a rozbahněném terénu. Nepřítel útok neočekával, považoval jej za nemožný. Byl úplně překvapen a utrpěl značné ztráty. Soustředění vojsk bylo maskováno klamným soustředěním v prostoru jihozápadně Kirovogradu. Nepřítel je však pokládal za skutečné a neustále je ostře loval. Útočnou operaci však sovětská vojska zahájila na úplně jiných směrech.

— Světlomety nebyly v druhé světové válce neznámým prostředkem, avšak ani jednou nebyly použity pro takový účel jako v berlínské operaci. Protože byly použity v masovém měřítku, osvětlovaly nejen bojiště a cíle, ale současně oslepovaly vojska nepřítele, která pak nemohla účinně bojovat.

Taktické překvapení — jeho cílem je vytvořit podmínky pro úspěšné vedení boje svazků, útvarů a jednotek a přivést nepřítele do takové taktické situace, která mu bude ztěžovat vedení bojové činnosti, plně využití bojové techniky, zabraňovat manévru sil a prostředků, vedení rozhodných palebných úderů i cílevědomé velení.

Taktické překvapení můžeme dosáhnout:

- volbou smělého a neočekávaného manévru v boji;
- dokonale organizovanou součinností;
- důvtipem a vynalézavostí všech vojáků;
- důmyslným a všestranným využitím terénu, ve kterém se vede bojová činnost;
- dobrou přípravou velitelů štábů a vojsk k plnění úkolů za každé situace;
- maskováním vlastní bojové činnosti a klamáním nepřítele;
- použitím vzdušného taktického výsadku, předsunutých a jiných odřadů;
- narušením velení nepřítele a nepřetržitým velením vlastním vojskům.

I v tomto případě máme nepřeberné množství příkladů z Velké vlastenecké války SSSR, které zdůrazňují význam překvapení i způsob jak mu čelit.

Způsoby jak čelit strategickému, operačnímu i taktickému překvapení jsou v podstatě stejné, pochopitelně s příznačnými zvláštnostmi pro jednotlivé stupně. Za obecně platné činitele považujeme:

- neustálý průzkum k získání všestranných, přesných a včasných informací o nepřítele;
- dokonalou přípravu velitelů, štábů a vojsk k vedení soudobých operací a boje ve složitých situacích a jejich stálou vysokou bojovou pohotovost a připravenost;
- dobře organizované zabezpečení operace a boje, zejména průzkum, OPZHN, maskování, REB apod.;
- narušení velení silám a prostředkům nepřítele a zabezpečení nepřetržitěho velení vlastním vojskům;
- mistrovské ovládání teorie vojenského umění, tvůrčí přístup při její realizaci v konkrétní situaci a mistrné ovládání svěřené techniky.

Závěrem chci konstatovat, že překvapení nemůžeme plánovat šablonovitě, dogmaticky, neboť šablonovitost je v přímém rozporu se samou podstatou překvapení. Jestliže se podařilo oklamat nepřítele jednou, zpravidla se po druhé tímž způsobem oklamat nedá. Proto musíme hledat neustále nové způsoby překvapení.

Může to ale v praxi vést k tomu, že v některých případech pro tento účel budou narušovány jiné zásady vojenského umění. Jestliže např. velitel a štáb bude mít dostatek podkladů, že v daném prostoru obrana nepřítele je oslabena, může volit směr hlavního úderu i v těžko průchodném terénu apod., neboť překvapení především vyžaduje od velitelů všech stupňů umění rozumně riskovat.

Působení faktoru překvapení bude zpravidla omezeno časem a prostorem. Pokud jde o časové omezení, působí zpravidla do doby, pokud nepřítel neučiní potřebná protipatření. Může tedy působit velmi krátce a v jiném případě déle.

Názorným příkladem o časové omezenosti působení momentu překvapení, např. nové zbraně, je použití „V 1“ hitlerovským Německem proti Anglii. Jakmile Angličané poznali, že při zjištění rakety během letu nad kanálem La Manche ji vzhledem k její malé rychlosti mohou zničit letecky, nebyla tato nová zbraň již takovým nebezpečím.

Víme, že i nepřítel se bude v plné míře snažit o překvapení. Proto si musíme počínat tak, abychom mu v tom zabránili. Hlavní podmínkou k tomu bude neustálý průzkum všemi možnými prostředky. Ten umožňuje nejen čelit překvapení, ale zároveň zvolit nejvýhodnější formy vlastního aktivního zásahu (který může nepřítele překvapit).

Důležitým zdrojem poznání v této oblasti jsou zkušenosti z druhé světové války a zejména Velké vlastenecké války. Stovky příkladů překvapení u strategie, operačního umění a taktiky budou jistě zdrojem k rozšiřování teoretických znalostí i praktických zkušeností všech příslušníků ČSLA.